

Kun auktoriteetin asema horjahtelee

Tämän lehden lukija tuntee paremmin tai huonommin nimen *Thomas S. Kuhn* sekä hänen perustavanlaatuisen teoriansa tieteellisten paradigmojen vaihtumisesta toisiin.

Kuhnin ajatuksia on tulkittu kirjavin tavoin. Ääriesimerkistä käy erään opiskelijalehden avustajan vuosien takainen väite, jonka mukaan Kuhn on osoittanut tieteen olevan mahdotonta. No, tosiasiasahan Kuhnin kanta on lähinnä päinvastainen: tiede on toki mahdollinen mutta vain tietyn paradigman eli yksittäisiä teorioita ylemmäntasoisien ajattelutavan puitteissa.

Milloin tuo ajattelutapa sitten vaihtuu toiseen? Tietenkin silloin kun tiedeyhteisö kokee siihen asti vallassa olleen ajattelutavan pahalla tavalla riittämättömäksi. Riittämättömyys taas ilmenee anomalioina, kysymyksiä joihin vanhan paradigman mukaan tutkimusta tehtäessä ei kyetä löytämään vastauksia.

Selvää ja vastaansanomaton, eikö vain? Kuhnia ei sovi kritikoida.

Näin kai Suomessa yleensä on ajateltu. Kuhnia on sovellettu paitsi luonnon- myös yhteiskuntatieteisiin, vaikka hän itse kuuluisimmassa kirjassaan *The Structure of Scientific Revolutions* (1962) tavallaan varoittaa jälkimmäisestä.

Tosin on myös myönteisiä poikkeuksia. *Veikko Pietilä* ottaa teoksessaan *Miten tiede kehittyy?* (1983) Kuhnin puuttetkin vakavasti. Hänelle Kuhn ei ole ehdoton auktoriteetti, mikä on siinä mielessä loogista että juuri kuhnilaisittain ajateltuna ei ehdottomia auktoriteetteja voi olla olemassa; auktoriteetteja voi olla olemassa vain tietyn paradigman puitteissa eli siis ehdollisina. Minkälaisen paradigman sisään Kuhnin oma auktoriteettiasema 'istuu', jääköön tässä yhteydessä pohtimatta.

...

Otin juuri kannan siihen mikä on Kuhnin kuuluisin kirja. Näkökulmani on puhtaasti yhteiskuntatieteilijän enkä ole varma, päätyisikö luonnontieteilijä samaan tulokseen.

Raimo Lehti, matemaatikko, on pitkään ja ilmeisen perusteellisesti tutkinut tähtitieteen historiaa ja julkaissut toissa vuonna kirjan *Tanssi Auringon ympäri*. Ymmärtääkseni sitä ei tulevissa Kuhn-keskusteluissa voida sivuuttaa. Omasta lukukokemuksestani totean, että luonnontieteellisesti valistumattomalle yhteiskuntatieteilijälle tuon sinänsä kiehtovan teoksen monet yksityiskohdat jäävät avautumatta, mutta yhteiskuntatieteellisesti relevantin Kuhn-debatin kannalta tärkeät ajatuskulut onneksi avautuvat.

Lehdelle erityisen keskeinen lähde on Kuhnin opus *The Copernican Revolution* (1957). Se kirjojen kuuluisuudesta.

Mitä Lehti sitten osoittaa?

Kiintoisia asioita, kiintoisia asioita. Hän kyseenalaistaa Kuhnin sen tulkinnan, että koperkanismin voittoa edisti olennaisella tavalla uusplatonismi. Aurinkomystiikka vaikutti suuressa määrin Kopernikuksen systeeminrakentamiseen, sillä mikään muu paikka kuin paikka keskellä ei Auringolle sopinut. Mutta Kuhnin mukaan tämä paikka oli yhteensopimaton Ptolemaioksen tähtitieteen kanssa, minkä vuoksi jälkimmäinen oli hylättävä. On vain niin — Lehden mukaan siis — että vaatimus Auringon sijainnista ”keskellä” ei ollut ensinkään Ptolemaioksen tähtitieteen vastainen.

Kuhnilaisittain ajateltuna paradigma vaihtuu silloin ja vain silloin, kun hallitseva paradigma on ajautunut vakavaan kriisiin. Tällä Kuhn tietenkin selittää myös ”kopernikaanista vallankumousta”. Näin taas Lehti (emt., 236):

”Keskeisintä Kuhnin kriisiteorialle on väite, että ptolemaiolaisen tähtitieteen pulmanratkaisutraditio olisi epäonnistunut tehtävässään. Konkreettiseksi esimerkkitapaukseksi hän esittää kohti uudistusta kulkevan kalenterin kriisin. Kuten edellä on yksityiskohtaisesti perusteltu, ei tämä ollut ensinkään ptolemaiolaisen tähtitieteen kriisi, vaan uudistuksen suorittamisen kirkollisesta vastustuksesta ja inertiasta seuraava kriisi. Tarvitavat tähtitieteelliset tiedot olivat jo kauan olleet olemassa.”

En voi tässä toistaa sitä miten Lehti ”edellä” on perustellut tulkintaansa. Halutessaan lukija löytää sen itse kirjasta.

Lainaan taas Lehteä (emt., 239):

”Kaikki edellä sanottu merkitsee, että Kopernikuksen elämäntyön sekä asetettu päämäärä että saavutettu tulos on yksinkertainen. Kopernikus keksi, että Maa todellakin kiertää Aurinkoa, ja hän halusi esittää tälle väitteelle perustelut. Kuhnin näkemyksen mukaan Kopernikus hyväksyi Maan liikkeen miltei ajattelemattomuuttaan, koska hän katsoi ’kriisin’ torjumisen tällaista vaativan. Kuhn on painanut olennaisimman asian, Maan liikkumisen todellisuusvaatimuksen, sivuseikaksi. Näin hän on kirjoittanut kopernikaanisesta vallankumouksesta draaman, jonka keskeinen näytös on kuin Hamlet ilman Tanskan prinssiä.”

Lehti-sitaatteja, jopa herkullisia, olisi toki tarjolla useita, mutta olkoot. Asian ydin lienee jo alkanut hahmottua: Kuhnin tiedot tähtitieteen reaali-historiasta tuntuvat olevan luvattoman kehnot.

Tiedän Lehden esittäneen Kuhn-kritiikkinsä myös englanniksi kansainvälisessä keskustelussa. Yritän tämän lehden seuraavassa numerossa selvittää, minkälaisen vastaanoton hänen kontribuutionsa on saanut.

•••

Kaikki tiedämme tieteen kehitystä nykyään paljolti selitettävän sosiologialla ja psykologialla. Tämä on mitä terveellisimmällä tavalla ravistelut naiivin ihannoivaa näkemystä tieteestä muka puhtaana ja yleensä myös menestyksekkäänä totuuden etsimisenä. Lehti on samalla kannalla (emt., 247). Mutta hän jatkaa:

”Kuitenkin tuntuu siltä, että ulkomaailmaa koskevan ’objektiivisen’ tiedon epäilijät ovat joskus heittäneet lapsen ulos pesuveiden mukana.”

Jospa tutkimuskohteet sittenkin vaikuttavat tieteen kehitykseen enemmän kuin nykyään yleensä suostutaan näkemään?

Pienenä Lehti-kritiikkinä joudun sanomaan, että hän ei ikävä kyllä kirjassaan syvenny ylisosiologisten ja -psykologisten tieteen kehitystä kuvaavien teorioiden mahdollisiin virhelähteisiin ja harhoihin. Toisaalta tuollainen pohdiskelu olisikin langennut teoksen varsinaisten puitteiden ulkopuolelle.

•••

Thomas S. Kuhn jos kukaan on tieteen *suurmestari*. Ilmeikäs sanonta on kirjallisuudentutkija *Yrjö Varpion*, joka viime vuoden lopulla käytti sitä toisesta henkilöstä *Väinö Linnan* 70-vuotispäivää käsitelleessä tv-ohjelmassa. Linnasta väitöskirjaa valmisteleva nuori tutkija eli siis tuo suurmestari oli hetkeä aiemmin ehtinyt leimata kaiken tähänastisen kirjallisuudentutkimuksen suurin piirtein arvottomaksi.

Suurmestareita toki tarvitaan. He avaavat uusia näkökulmia. Toinen asia on että heidän oma kohtalonsa useimmiten on vähemmän lohdullinen: he lupaavat tieteelliselle yhteisölle jotakin niin mahdotonta, että lupaukset on tuomittu jäämään lunastamattomiksi.

Niin, ja yhden suurmestarin usein syrjäyttää aikanaan toinen suurmestari.

Omasta mielestäni Kuhnin asema horjahtelee Lehden kirjan voimasta. Jospa tieteen kehitys ja jopa edistys onkin enemmän paradigmojen sisäistä tiedon kertymistä ja hankittua tietoa koskevaa kriittistä keskustelua kuin dramaattisia paradigman vaihdoksia?

Ja kuinka hyvä käsite lopulta on paradigma? Tiedotustutkimuksessa-kaan?

•••

Lopuksi ihan toiseen asiaan. Tähän numeroon on koottu populaarikulttuuria koskevia tekstejä. Emme — me toimitus siis — kuitenkaan kutsu tätä teemanumeroksi, koska se olisi liian vaateliias sana; 'oikean' teemanumeron aikaan saamiseen eivät resurssimme tahdo riittää.

Pertti Hemánus

•••

Ei siis tullut "oikeaa" populaarikulttuurinumeroa, mutta kohtuullinen yritys kuitenkin.

Tampereen tiedotusopin laitokselle populaarikulttuuri ei ole ollut keskeisimpiä tutkimuskohteita — ainakaan toistaiseksi. Silti alaa sivuavia tutkielmia ilmestyy tasaisesti. Ainakin opiskelijat tuntuvat siis löytävän aiheesta kiitettävästi motivaatiota. Tässä numerossa esitellään viisi tuoretta tutkielmaa, joiden aiheet liittyvät populaarikulttuuriin — muun muassa sen julkisuusmuotoihin, sisältöihin ja talouteen.

Kuten aiheet harrastavat tietävät, populaarikulttuuri on vuosia liittynyt kiinteästi Jyväskylän nykykulttuurin tutkimusyksikön repertuaariin. Kerromme tuon laitoksen toiminnasta tässä numerossa *Haastattelut*-osastossa.

Erittäin vilkasta tuntuu olevan myös elokuvan ja television tutkimus Turussa. Populaarikulttuurista teksteinä kiinnostuneet ovat varmasti löytäneet *Lähikuva*-lehden pari viimeistä numeroa, joissa käydään ansiokasta keskustelua alan metodologiasta ja tutkitaan populaaritekstien sisältöjä.

Toivottavasti tämä numero rikastaa aiheesta käytävää keskustelua edelleen. Miten se olikaan — *TT jo siellä mistä muut ovat vasta tulossa...*

Toimitussihteeri

Tiedotustutkimus ilmestyy v. 1991 seuraavasti

	deadline	ilmestyy
2/91	31.03.	15.05.
3/91	31.08.	15.10.
4/91	31.10.	15.12.